

УДК 338.2

JEL Classification: J6

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ

<http://orcid.org/0000-0003-0946-9940>

Міщенко Світлана Олегівна, старший викладач кафедри економічної теорії та підприємництва, кандидат економічних наук, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро, Україна, sv.mishchenko.79@gmail.com

Svitlana Mishchenko, Senior Lecturer of the Department of Economic Theory and Entrepreneurship, Candidate of Economics, State Higher Educational Institution «PRIAZOVSKIY STATE TECHNICAL UNIVERSITY», Dnipro, Ukraine

S. Mishchenko. Social entrepreneurship: an effective tool for overcoming unemployment

The article examines unemployment as a socio-economic problem in Ukraine that requires regulatory measures from the state. The basis of the study is a set of theoretical and practical foundations of the development of social entrepreneurship from Western countries. The author established that social entrepreneurship is able to create a synergistic effect on the labor market, which is expressed in the creation of new jobs for the employment of socially vulnerable segments of the population, including persons with disabilities. The author proposed measures of state support for entrepreneurial initiatives, expressed firstly in raising the level of awareness of the unemployed population and united territorial communities about the opportunities and potential risks of social entrepreneurship; secondly, in the formation of the legislative basis for the development of entrepreneurial initiatives, direct and indirect financing, the initiation of fiscal advantages and benefits to support the development of social entrepreneurship in Ukraine.

Keywords: social entrepreneurship, unemployment, efficiency, population, standard of living

Міщенко С. О. Соціальне підприємництво: ефективний інструмент подолання безробіття

У статті розглянуто безробіття, як соціально-економічна проблема в Україні яка потребує регуляторних заходів з боку держави. Базою дослідження є сукупність теоретичних і практичних засад розвитку соціального підприємництва з західних країн. Автором встановлено, що соціальне підприємництво здатне створити синергетичний ефект на ринку праці, що виражено у створенні нових робочих місць для працевлаштування соціально вразливих верств населення, у тому числі осіб з інвалідністю. Автором запропоновано заходи державної підтримки підприємницьких ініціатив, що виражені по-перше у підвищенні рівня інформованості безробітного населення та об'єднаних територіальних громад про можливості та потенційні ризики соціального підприємництва; по-друге, у формуванні законотворчого підґрунтя розвитку підприємницьких ініціатив, прямому і непрямому фінансуванні, започаткування фіскальних переваг та пільг на підтримку розвитку соціального підприємництва в Україні.

Ключові слова: соціальне підприємництво, безробіття, ефективність, населення, рівень життя

Постановка проблеми. В сучасній Україні безробіття стає однією з найбільших гострих соціально-економічних проблем, що впливає як на економічну сферу суспільного життя населення, що виражено в неефективному використанні трудових ресурсів потенціалу держави, так і на соціальну – звуження доходів населення та погіршення добробуту. В умовах економічної кризи держави, коли сукупний попит на товари та послуги зменшується, зайнятість скорочується, а безробіття зростає виникає потреба пошуку джерел згладжування негативних соціальних наслідків, прийняття відповідних державних регуляторних заходів подолання безробіття з урахуванням військового стану в державі та повоєнного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми ринку праці та інструментів його регулювання розглянути у дослідженнях видатних вітчизняних науковців, серед яких С. Бандур, О. Дороніна, С. Калініна, Е. Лібанова, В. Надрага, Ю. Маршавін, Л. Шаульська та інші. З огляду на несталість процесів на ринку праці та специфіку сучасних тенденцій,

властивих ринку праці України в умовах військового стану, дана тема потребує додаткового дослідження.

Метою статті є визначення ефективного інструментарію подолання безробіття, що здатний сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню рівня зайнятості в Україні, у тому числі соціально-вразливих верств населення.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічний розвиток кожної держави залежить від стану ринку праці, оскільки відносини, що складаються на ринку праці, мають чітку спрямованість на задоволення життєвих потреб населення.

Безробіття, як соціально-економічне явище, в першу-чергу підкреслює відсутність попиту на робочу силу та бездіяльність економічно активного населення. Феномен безробіття на ринку праці України стає найбільш гострою соціальною проблемою сучасності. За даними державної служби зайнятості в Україні тривалий час відбувається значне скорочення попиту на робочу силу (рис. 1).

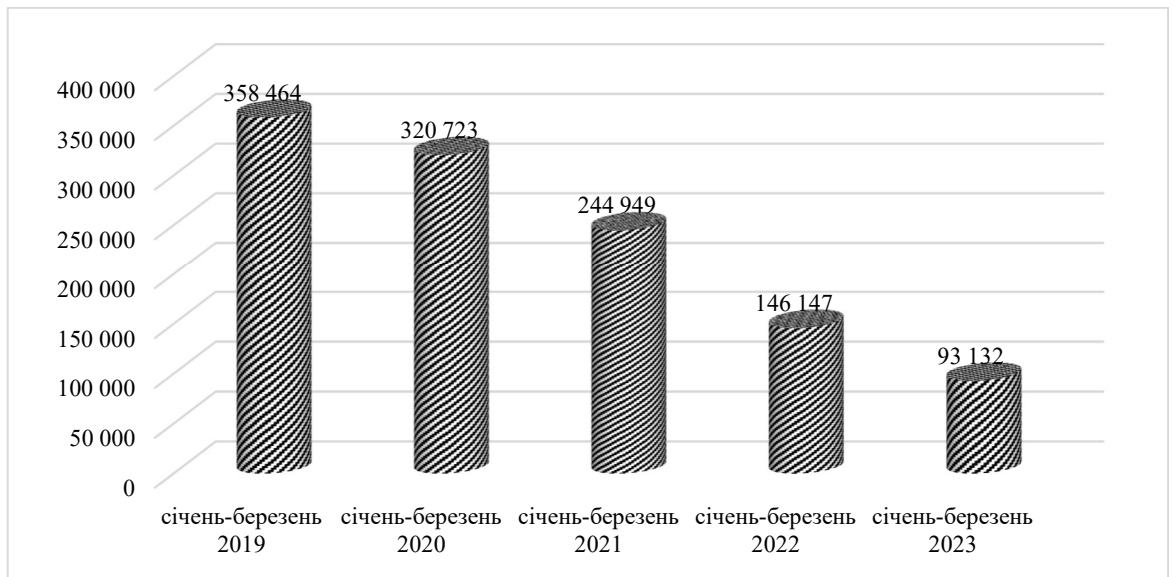

Рис. 1 Кількість вакансій наданих роботодавцями до державної служби зайнятості України у січні-березні 2019-2023 рр. [2].

Попит на робочу силу, як індикатор, може показувати дестабілізацію ситуації на ринку праці, в якому відсутні ефективні механізми державного регулювання. Аналізуючи дані рис. 1 ми бачимо, що у січні-березні 2022 року в Україні відбулось значне скорочення попиту на робочу силу майже на 60% у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. У 2023 році до періоду 2022 року цифра зросла до 63,7 %. Слід зауважити, що стрімке скорочення попиту на робочу силу сприятиме зниженню темпів економічного розвитку держави у довготривалій перспективі.

Щоб зменшити соціальну напругу на ринку праці існує потреба пошуку альтернативної зайнятості населення, до якої можна віднести самозайнятість або організацію підприємницької діяльності безробітними.

Самозайнятість допомагає адаптуватись на сучасному ринку праці переважно фрілансерам, які сплачують податкові відрахування аналогічно до найманих працівників. Організація підприємницької діяльності, більш складний процес, але має позитивний синергетичний економічний ефект - створення нових робочих місць.

Бізнес в Україні на сьогодні спроможний взяти на себе частину вирішення соціальних питань, одним з яких є безробіття. Нестандартним явищем розвитку бізнесу у світі визнано соціальне підприємництво - процес, за допомогою якого громадяни створюють або трансформують підприємницьку діяльність для вирішення соціальних проблем [3].

Для України соціальне підприємництво не нове явище, воно почало власний розвиток у другій третині XIX – на початку XX ст., коли добре відома родина землевласників Терещенків долучилась до меценатства.

Родина Терещенків брала участь у розв'язанні актуальних соціальних проблем місцевої спільноти того часу спрямовуючи прибутки від цукрового виробництва на вирішення проблем дітей та підлітків, багатодітних родин, поранених воїнів, солдатів із ампутованими кінцівками тощо[3].

Нажаль, розвиток соціального підприємництва в сучасній Україні відбувається повільно на відміну від розвинутих країн світу. Так, наприклад в Італії законотворчий процес у цьому напрямку розпочався ще у 1991 році. Урядом Італії було схвалено «Закон № 381/91» про соціальні кооперативи, який став модельним для багатьох країн світу (Франція, Греція, Польща, Іспанія, Португалія, Хорватія, Угорщина) [1].

В Фінляндії Закон «Про соціальні підприємства» (1351/2023) затверджений у 2004 році спрямовано на державну підтримку соціального бізнесу [1]. Метою формування законодавчого підґрунтя Фінляндії стала саме соціальна проблема – працевлаштування безробітних та осіб з інвалідністю. Уряд запровадив державний реєстр соціальних підприємств, запропонував державну підтримку та відкрив можливості допомоги з боку інших кооперацій та фондів розвитку соціального підприємства.

Закон «Про соціальні підприємства» № 212 (6039) в Латвії у 2018 році запровадив жорсткі обмеження щодо організаційно правової форми соціального підприємства [1]. Згідно чинного законодавства соціальне підприємство має статус товариства з обмеженою відповідальністю, що реінвестує весь прибуток у власний розвиток для досягнення соціальної мети. Товариства з обмеженою відповідальністю, що мають статус соціального підприємства звільняються від податку на прибуток. Найбільш поширеним напрямком діяльності соціальних підприємств Латвії стала робоча інтеграція соціально вразливих верств населення задля уникнення ризику соціального відчуження.

Підкреслимо, що соціальне підприємництво має чіткі критерії, по-перше, отримання доходу підприємцем не є основною метою соціального бізнесу, по-друге, соціальне підприємництво має бути фінансово незалежним, по-третє, соціальній бізнес має впливати на суспільство, територіальну громаду, вирішувати певну соціальну проблему.

Основними соціальними цілями діяльності соціального бізнесу в країнах світу стало працевлаштування соціально вразливих верств населення, забезпечення доступної та якісної освіти, соціальний та культурний захист, захист навколишнього середовища, забезпечення культурного різноманіття тощо. Фокус соціального підприємництва в західних країнах спрямовано на використання новітніх технологій та інновацій для вирішення застарілих соціальних проблем.

Важливим є те, що нормативно-правове підґрунтя в західних країнах визначило соціальну послугу як дію, спрямовану на запобігання виникнення та профілактику негативних наслідків для суспільства, надання разової/ постійної допомоги, адаптації до складних життєвих обставин.

Ринок праці кожної країни є одним з найбільш складних елементів ринкової системи, який, з одного боку, виступає передумовою досягнення цілей економічного розвитку, а з іншого – залежить від стану забезпечення економіки трудовими ресурсами, що обумовлює важливість запровадження регуляторних заходів з урахуванням специфіки економічного розвитку України в умовах військового стану.

Без сумніву, безробіття є явищем з глибокими соціально-економічними наслідками. По-перше, деформується функціонування економічної системи, змінюється фази економічного циклу, де скорочення попиту на робочу силу впливає не лише на пропозиції, а і на інвестиційну активність держави, її технологічний розвиток тощо. По-друге, безробіття сприяє зниженню рівня життя населення, збільшенню міграційних рухів в інші

країни. По-третє, безробіття посилює хаос у суспільстві, нарощення соціальної напруги, збільшення чисельності кримінальних правопорушень.

Всі перелічені наслідки, помножені в Україні, оскільки посилені військовим станом запровадженим в державі з лютого 2022 року. Сучасний ринок праці вже констатував відтік населення, переважно працездатного віку, за межі державного кордону. Не слід забувати і про скорочення чисельності працездатного населення, переважно чоловічої статі, з причин каліцтва в наслідок поранень при участі у військових подіях.

Наразі головними проблемами, що перешкоджають розвитку соціального підприємництва в Україні можна назвати: відсутність нормативно-правової бази, що легалізує діяльність соціальних підприємств; надмірне податкове навантаження на підприємців-початківців, відсутність опрацьованої системи державної фінансової підтримки.

Прагнення держави розвивати соціальне підприємництво повинно підкріплюватись відповідною державною політикою, метою якої повинні стати сприятливі умови та прозорі гарантії стабільного і безперешкодного розвитку соціального бізнесу. Державна політика повинна бути спрямована на створення необхідних організаційних, правових і фінансових передумов розвитку соціального підприємництва. Реалізація державної політики у сфері стимулювання розвитку соціального підприємництва повинна включати наступні регуляторні заходи:

- надання безоплатних консультацій підприємцям-початківцям, щодо питань планування бізнесу, оподаткування, ведення бухгалтерської звітності, взаємодії з державними органами самоврядування;
- навчання основам ведення бізнесу безробітного населення;
- доступність до приміщень, пільгова оренда для соціальних підприємств;
- державна фінансова підтримка, пільгові кредити для започаткування й розвитку соціального підприємництва;
- допомога у просування реклами соціального підприємництва, формування корпоративного бренду;
- сприяння збуту продукції –участь у виставках, ярмарках на безоплатній основі.

Оскільки соціальне підприємництво характеризується як підприємницька діяльність з соціальним ефектом, ця діяльність може задовольнити потреби не лише безробітного населення територіальних громад, а і створити робочі місця для вирішення питання працевлаштування соціально вразливих верст населення, чисельність яких збільшиться у повоєнній Україні.

Висновок. Соціальне підприємництво здатне комплексно вирішувати соціальні проблеми, тому потребує державної підтримки, що виражено у формуванні законотворчого підґрунтя розвитку підприємницьких ініціатив, прямому і непрямому фінансуванні, наданню фіскальних переваг та пільг на підтримку соціального підприємництва. Превентивними заходами регуляторної політики держави повинно стати підвищення рівня інформованості безробітного населення та об'єднаних територіальних громад про можливості та потенційні ризики соціального підприємництва. Державні структури повинні прагнути забезпечити максимальний правовий захист інтересів соціального підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Никифорак В. А., Тодорюк С. І., Антохова І. М., Удосконалення нормативно-правового забезпечення України у сфері соціального підприємництва: досвід країн ЄС [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1390/3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Аналітична та статистична інформація // Державна служба зайнятості України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view>
3. Соціальне підприємництво: підходи до визначення та ідентифікації/ В. В. Сміль, В. О. Кокоть// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. – Херсон, 2016. – № 5. – С. 69–74.

4. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М. А., Назарук В.Я., Гусак Н.С., Туманова А. А. – К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017–188 с
5. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів курсу / за наук. редакцією к.е.н. А. О. Корнецького — К.: Фамільна друкарня Huss, 2019. — 160 с.

References:

1. Nikyforak V. A., Todoryuk S. I., Antokhova I. M., (2020), *Improvement of regulatory and legal support of Ukraine in the field of social entrepreneurship: experience of EU countries* [Electronic resource] Access mode: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1390/3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. *Analytical and statistical information // State employment service of Ukraine.* [Electronic resource] Access mode: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view>
3. V. Smal, V. Kokot (2016) *Social entrepreneurship: approaches to definition and identification* / // *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Geographical sciences.* – Kherson, vol 5. – p. 69–74.
4. A. Svinchuk (2017) *Social entrepreneurship: from idea to social change. Manual* / Svinchuk A.A., Kornetskyi A.O., Goncharova M.A., Nazaruk V.Ya., Husak N.E., Tumanova A.A. - K: VI EN EY ENTERPRISE LLC, 188 p
5. A. O. Kornetsky (2019) *Social entrepreneurship: a guide for teachers of the course / for science. by the editors of the Faculty of Economics*— K.: Family printing house Huss,— 160 p.